

DESPRE UN TEZAU MAI PUȚIN CUNOSCUȚ DESCOPERIT LA KALIPETROVO (BULGARIA)

Aurel VÎLCU*
Silviu OȚA**

Cuvinte-cheie: monede, tezaur, cercei, verigă de păr, pandantiv, inel, lingou.

Keywords: coins, treasure, earrings, hair link, pendant, ring, ingot.

Rezumat: În anul 1928, în satul Kalipetrovo, în apropiere de Silistra, câțiva localnici au descoperit întâmplător, în timpul unor lucrări agricole, un mare tezaur alcătuit din monede de aur bizantine, lingouri și obiecte de podoabă în greutate de cca 4 kg. Din tezaur se mai păstrează 28 de monede bizantine de aur aflate în prezent în colecțiile Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, cu următoarea repartiție pe emitenți: Vasile II și Constantin VIII (2 ex.), Constantin IX Monomahul (5 ex.), Constantin X Ducas (4 ex.), Roman IV Diogenes (10 ex.), Mihail VII (6 ex.) și Alexius I (1 ex.). Primele informații privind tezaurul de la Kalipetrovo au fost publicate în anul 1931, autorul articolului, George Severeanu, cumpărând de la descoperitori încă trei monede bizantine de aur și câteva piese de podoabă. Analiza pieselor de podoabă din punct de vedere tipologic, pe baza analogiilor cu artefacte similare din spațiul balcanic (Serbia, Bulgaria, România și Ungaria), indică o cronologie a lor care se poate extinde de la sfârșitul veacului al X-lea (inelul și verigile de păr) până în cel de-al XII-lea (cerceii și verigile de păr). Pandantivul în formă de lunulă este singura piesă care ridică anumite probleme de datare, în acest moment fiind cunoscut un exemplar datat în secolul al VII-lea, descoperit la Sisak, în Croația. Prezența fragmentelor de bare de aur, nu constituie un element foarte precis de datare, cel puțin pentru teritoriul actual al României. Aici, ele au fost descoperite mai degrabă în tezaure mai târzii, ca de exemplu la Streza-Cârțișoara, Amnaș sau Mihail Kogălniceanu-Dealul Uzun Baiâr și mai rar în cele timpurii, precum cel de la Răducăneni. În privința descoperirii de la Kalipetrovo, cea mai recentă monedă, un hyperper de la Alexius I bătut după reforma din 1092/1093, indică ascunderea tezaurului în contextul invaziei cumanilor din anul 1094.

---

* Aurel VÎLCU: Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București; e-mail: aurelvilcu@yahoo.com

** Silviu OȚA: Muzeul Național de Istorie a României, București; e-mail: silviuota@yahoo.com

Abstract: *In 1928, in the village of Kalipetrovo, near Silistra, during agricultural works some inhabitants accidentally discovered a large treasure consisting of Byzantine gold coins, ingots and adornments weighing about 4 kg. Twenty-eight Byzantine gold coins from the treasure are preserved in the collections of the "Vasile Pârvan" Institute of Archaeology, with the following distribution by issuers: Basil II and Constantine VIII (2 pcs.), Constantine IX Monomachos (5 pcs.), Constantine X Doukas (4 pcs.), Romanos IV Diogenes (10 pcs.), Michael VII Doukas (6 pcs.) and Alexius I Comnenos (1 pc.). The first information about the Kalipetrovo hoard was published in 1931, when the author of the article, George Severeanu, bought three more Byzantine gold coins and some adornments from the discoverers. The analysis of the adornments from a typological point of view, based on analogies with similar artifacts from the Balkans (Serbia, Bulgaria, Romania and Hungary), indicates a chronology of them that can be extended from the end of the 10th century (ring and links hair) until the 12th century (hair earrings and links). The moon-shaped pendant is the only piece that raises certain dating issues, at this time a very similar specimen dating to the 7th century, discovered at Sisak in Croatia, is known. The presence of the fragments of gold bars is not a very precise element of dating, at least for the current territory of Romania. Here, they were discovered rather in later hoards, such as at Streza-Cârțișoara, Amnaș or Mihail Kogălniceanu-Dealul Uzun Baiîr and less frequently in the early ones, such as the one from Răducăneni. The most recent coin from the discovery in Kalipetrovo, a hyperper from Alexius I struck after the reform of 1092/1093, indicates the hiding of the treasure in the context of the Cuman invasion of 1094.*

În anul 1928, în satul Kalipetrovo (Pl. 1), la 7 km de Silistra, câțiva localnici au descoperit întâmplător, în timpul unor lucrări agricole, un mare tezaur alcătuit din monede de aur bizantine, lingouri și obiecte de podoabă în greutate de circa 4 kg, cele mai multe piese ajungând în comerțul de antichități. Din tezaur se mai păstrează doar 28 de monede bizantine de aur, care se află în prezent în colecțiile Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române¹. George Severeanu, unul dintre marii colecționari români de antichități², a cumpărat de la descoperitori încă trei monede bizantine de aur și câteva piese de podoabă. Informații despre tezaurul găsit la Kalipetrovo au fost publicate pentru prima dată în anul 1931³ de George Severeanu care descrie sumar cele trei monede și obiectele de podoabă aflate în acel moment în colecția sa, dar și cele 28 de monede păstrate la Muzeul Național de Antichități (în prezent Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”). În cadrul articolului, într-un tabel, apare următoarea repartitie pe împărați a monedelor de aur cu trimiteri la catalogul întocmit de J. Sabatier în anul 1862: Vasile II (4 ex.), Constantin IX (6 ex.), Isaac I (1 ex.), Constantin X (4 ex.), Roman IV (10 ex.), Mihail VII (6 ex.) și Alexius I (1 ex.). Dintr-o evidentă

¹ Potrivit notei de inventar nr. 718, întocmită de Bucur Mitrea, cele 28 de monede de aur din tezaurul descoperit la Kalipetrovo au intrat în colecțiile Muzeului Național de Antichități în 1928 sau 1929.

² Director al Muzeului Municipiului București (1931-1938) și al Pinacotecii București (1933-1938). Membru fondator (1903) și secretar general (1913-1932) al Societății Numismatice Române; DUȚU 2021, p. 64-65.

³ SEVEREANU 1931, p. 388-395.

eroare de culegere, în tabel au fost trecute 32 de piese însă în text sunt menționate 31 de monede de aur. În prezent, în colecția Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” se găsesc cele 28 monede amintite în articolul din anul 1931, cu următoarea repartitie pe emitenți: Vasile II și Constantin VIII (2 ex.), Constantin IX Monomahul (5 ex.), Constantin X Ducas (4 ex.), Roman IV Diogenes (10 ex.), Mihail VII (6 ex.) și Alexius I (1 ex.). Din păcate, nu se cunoaște soarta celor trei monede achiziționate de George Severeanu și care nu se află în prezent în cadrul colecției păstrate la Muzeul Municipiului București⁴. Observații privind cele 28 de monede aflate la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” și momentul încheierii tezaurului de la Kalipetrovo au fost făcute mai întâi de Octavian Iliescu⁵. Ulterior, tezaurul de la Kalipetrovo a fost amintit în mai multe lucrări de sinteză⁶ până în anul 2006, când cele 28 de piese au fost ilustrate în cadrul volumului ce valorifică bogata colecție de monede de aur a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”⁷. Nu se cunoaște soarta pieselor de podoabă și a lingourilor menționate de George Severeanu în articolul inițial, deși s-au făcut investigații în colecțiile Muzeului Municipiului București în anul 2021⁸.

Podoabele din aur, precum și două fragmente de bară de aur, au fost păstrate pentru o vreme anume în colecția particulară a lui G. Severeanu. Din păcate, nu se poate spune când și în ce condiții obiectele amintite au fost înstrăinate sau ce s-a întâmplat mai exact cu ele.

Fragmente de bară din aur

Fragmentele de *bare* din aur, în număr de două, aveau greutate diferite, anume 18,80 grame (Pl. 2/1), respectiv 27,92 grame (Pl. 2/2). Prezența lingourilor sau a fragmentelor de bare din metale prețioase este mai puțin documentată în tezaurele din veacurile XI-XII în bazinul Dunării de Jos. Ele sunt documentate mai degrabă în tezaure din veacurile al XIII-lea și al XIV-lea, precum cele de la Streza-Cârțișoara⁹, Amnaș¹⁰ sau Mihail Kogălniceanu-Dealul Uzun Baiir¹¹, dar în toate aceste cazuri sunt din argint. Situația este similară și pentru unele tezaure din Ungaria, și acestea mai târzii, din veacul al XIII-lea, ca de exemplu cel de la Pécel¹² sau Nagykomarás-Bánkút¹³. Un singur tezaur timpuriu conține bucați de bare de argint, anume cel de la Răducăneni-Iași¹⁴, îngropat foarte probabil în primul sfert al secolului al X-lea.

---

⁴ Monedele de aur bizantine din colecția Maria și dr. George Severeanu au fost publicate de POENARU BORDEA & OCHEȘEANU 1991, p. 485-495.

⁵ ILIESCU 1969, p. 109-119; ILIESCU 1979, p. 9-17.

⁶ OBERLÄNDER-TÄRNOVEANU 1992, p. 41-60; CUSTUREA 2000, p. 163; MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2001, p. 160; CUSTUREA & TALMAȚCHI 2011, p. 246-247.

⁷ VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006.

⁸ Mulțumim pentru informații și ajutor domnului Vasile Opreș de la Muzeul Municipiului București.

⁹ LUKÁCS 1998, p. 146, fig. 1/2; OȚA 2021, p. 108, 112, pl. VII, p. 113, pl. VIII/A.

¹⁰ WEISSKIRCHER 1935, p. 229-223; LUKÁCS 1998, p. 149; OȚA 2021, p. 105.

¹¹ CUSTUREA & TALMAȚCHI 2011, p. 271-272.

¹² PARADI 1975, p. 138, 139, 12. Ábra/2-3.

¹³ PARÁDI 1975, p. 144, 145, 15. Ábra/11-15.

¹⁴ TEODOR 2003, p. 183, 194, fig. 7/8-11, p. 195, fig. 8/8-11. Pentru monede vezi NICOLAE 2001, p. 96-97 și 99-101.

Podoabe ale capului constau din două verigi, trei cercei și probabil veriga unui cercel.

Prima verigă, de dimensiuni mai mici, are un diametru al sârmei de 3 mm, iar diametrul de 24 mm. Greutatea este de 7,8 grame (Pl. 2/4). Foarte probabil a fost o verigă pentru păr.

O a doua *verigă*, considerată de către autorul studiului din 1931 cercel, are grosimea sârmei de 2 mm, diametrul de 24 mm, iar greutatea de 3,40 grame (Pl. 2/5). A avut cel mai probabil aceeași întrebuințare ca precedenta.

Astfel de podoabe comune au fost adesea întâlnite în veacurile X-XII și uneori chiar și în cel de-al XIII-lea, în așezări, necropole sau tezaure. Ele provin din spațiul actual al României, Ucrainei, Serbiei, Ungariei și Bulgariei și erau confecționate din diverse materiale, precum cupru sau bronz (Djadovo¹⁵, Păcuiul lui Soare¹⁶, Cladova-Dealul Carierei¹⁷, Karavukovo¹⁸, Vojlovica-Humka Azotara, M. 12¹⁹, Rábé-Cantonul de cale ferată²⁰, Szőreg-Homokbánya, M. 12²¹), argint (Păcuiul lui Soare²², Banatski Despotovac²³, Cenad-T. IV/M. 18²⁴, Jazovo-Proleterska Ulica, M. 9²⁵, Pančevo²⁶, Ruski Krstur²⁷) sau aur (în tezaurele de la Dinogetia²⁸, Râmnicelu²⁹ și Mihail Kogălniceanu³⁰, sau în morminte atribuite unor nomazi turanici, precum cele de la Plavni³¹ sau Tuzla³²).

Lor li se adaugă o *verigă* din aur, probabil circulară în secțiune și care avea diametrul barei de 5 mm, iar cel total de 53 mm, cu o greutate de 46 grame (Pl. 2/3). Spre un capăt, au fost lipite în jurul ei două sârme distanțate. Prezența lor indică foarte probabil că este un cercel de tâmplă al cărui decor (pandantiv) s-a pierdut. Piese asemănătoare au mai fost descoperite în diverse puncte din România, ca de exemplu la Păcuiul lui Soare³³, Dridu³⁴ și Portărești³⁵, dar este greu de spus dacă așa au fost decorate verigile sau pandantivele au fost distruse în timp. Cel mai probabil, în o bună parte a exemplarelor de verigi păstrate este

¹⁵ BORISOV 1989, p. 262, fig. 290/1-32.

¹⁶ DIACONU & BARASCHI 1977, p. 122, 123, fig. 97/1-3.

¹⁷ OȚA, OȚA & NICULESCU 2015, p. 354, 366, pl. 5/12.

¹⁸ STANOJEV 1989, p. 52, cat. 267, 268, 269.

¹⁹ STANOJEV 1989, p. 40, 42, cat. 214.

²⁰ KOVÁCS 1991/1992, p. 60, pl. 14/1-2.

²¹ BÁLINT 1991, p. 79, 85, 93.

²² DIACONU & BARASCHI 1977, p. 122, 123, fig. 97/4-13.

²³ STANOJEV 1989, p. 13, cat. 4, 5.

²⁴ BEJAN & MARE 1997, p. 142.

²⁵ STANOJEV 1989, p. 47, 48, 51, cat. 252.

²⁶ STANOJEV 1989, p. 89, cat. 486, 487.

²⁷ STANOJEV 1989, p. 104, cat. 548.

²⁸ ȘTEFAN *et alii* 1967, p. 285, 287, fig. 170/34.

²⁹ IONIȚĂ 2005, p. 140, fig. 24/4-5.

³⁰ DUMITRIU 2001, 111, taf. 16/12-13.

³¹ SPINEI 1985, p. 115.

³² SPINEI 1985, p. 118.

³³ DUMITRIU 2001, p. 112, taf. 81/20.

³⁴ DUMITRIU 2001, p. 122, taf. 90/2.

³⁵ TĂTULEA 1981, p. 52, fig. 5/5, 8, p. 53; DUMITRIU 2001, p. 133, taf. 94/18.

vorba de o pierdere a pandantivelor, din motive diverse, probabil ca urmare a confecționării lor din materiale destul de friabile și care au fost deteriorate în timpul utilizării sau în timpul în care au stat în complexele funerare.

Un *cercel* din aur, cu diametrul de 34 mm și cu veriga circulară în secțiune, cu grosime de 4 mm, a fost decorat cu un pandantiv biconic. De o parte și de alta a sa, pentru o mai bună fixare, în jurul verigii a fost înfășurată sârmă filigranată (2+2 spire). În zona mediană, decorul a fost realizat tot cu sârmă filigranată, înfășurată în jurul pandantivului. Greutatea sa este de 20 grame (PI. 2/6).

Exemplarul are analogii cu piese din materiale diverse descoperite la Bălene (aur)³⁶, Daraž-Bošnjanci (argint)³⁷, Trnjane-M. 5, 318 (cupru), M. 72³⁸, Čačak-Terme (secolele X-XI)³⁹, Guševac-Humka 1⁴⁰.

Al doilea cercel decorat cu un pandantiv, biconic, are veriga din sârmă circulară în secțiune, cu grosime de 4 mm, puțin deformată, cu diametrul de 45 mm. Greutatea piesei este de 24 grame. Decorul pandantivului este executat similar, tot din sârmă filigranată și aplicat la capete și în zona mediană (PI. 2/7). Astfel de piese au mai fost descoperite la Zimnicele, într-un mormânt care conținea și monede emise în timpul împăratului Mihail al VII-lea Ducas (1071-1078) și a episcopului de Noyon, Etienne (1188-1221)⁴¹.

Cel de-al treilea cercel, cu diametrul sârmei de 3 mm și al verigii de 27 mm, are greutatea de 6,6 grame. Pandantivul este sferic, decorat tot cu sârmă filigranată înfășurată în jurul barei și în zona sa mediană (PI. 2/8).

Podoabe ale gâtului

Constau într-un pandantiv lunulă (PI. 2/10). Acesta are în partea superioară o atârânătoare. Plăcuța are pe margine un cadru din sârmă filigranată, iar la capete câte o protuberanță sferică. În interiorul cadrului sunt șapte triunghiuri din granule (3+2+1), cu baza spre sârma filigranată. Zona centrală a fost decorată cu șase grupuri din granule. Numărul lor este variabil, anume trei sau patru. Modul de aplicare directă al granulelor pe suprafața pandantivului sugerează că este foarte probabil o piesă ceva mai timpurie⁴², deoarece în această perioadă, granulele se fixau de regulă pe un suport rotund din sârmă simplă sau filigranată. Se poate observa că grupurile de granule sau granulele aplicate pe suprafața unor piese și care au la bază un cerculeț de sârmă simplă sau filigranată sunt datate în special în secolele XII-XIV sau chiar mai târziu. Un alt argument este acela că pandantivele în formă de lunulă sunt în general datate până în veacul al XI-lea, cel puțin pentru teritoriul actual al României⁴³. În prezent, un exemplar foarte

³⁶ FILOV 1912, p. 335, obr. 269; FILOV 1914, p. 288, obr. 268.

³⁷ ČEČUK & DORN 1967, p. 408, t. VIII/6.

³⁸ MARJANOVIĆ-VUJOVIĆ 1984, p. 13, sl. 6/1-2, p. 82, sl. 171.

³⁹ RADIČEVIĆ 2003, p. 240, sl. 8, rândul din mijloc, în dreapta.

⁴⁰ RADIČEVIĆ 2000, p. 100, tabla II/6.

⁴¹ IONIȚĂ 2005, p. 145, 196, fig. 24/8.

⁴² În mod normal există și excepții, dar acestea sunt destul de rare și apar pe piese mai târzii, precum brățările din tezaurul de la Basarabi (DUMITRIU 2001, p. 114, taf. 23/1-3) și Covei, județul Dolj (DUMITRIU 2001, p. 117, taf. 24/1), sau Jiana Mare, județul Mehedinți (DUMITRIU 2001, p. 127, taf. 40/1, 1a, 2, 2a).

⁴³ DIACONU & VÂLCEANU 1972, p. 141-144.

asemănător, tot din aur, se află în colecția Muzeului din Zagreb. Acesta a fost descoperit la Sisak și a fost datat însă în cursul secolului al VII-lea⁴⁴. Pandantivul este considerat ca fiind o piesă bizantină.

Prezența pandantivelor lunulă este destul de des întâlnită în Dobrogea, dar decorurile și modul de execuție sunt de regulă diferite. Ele provin de exemplu de la Păcuiul lui Soare⁴⁵, dar aici piesele sunt confecționate diferit, Nădlac-Lutărie⁴⁶ sau de la Alba Iulia-Stația de Salvare⁴⁷. În toate aceste puncte, piesele nu depășesc limita cronologică a secolului al XI-lea. Alte exemplare, timpurii, provin de la Băiceni-Cucuteni⁴⁸ și din tezaurul de la Răducăneni, județul Iași. În cazul celui din urmă, pandantivele au fost decorate în aceeași tehnică a granulației și filigranului⁴⁹ asemeni exemplarului de la Kalipetrovo. Totuși piesele din cele două tezaure sunt foarte diferite între ele și nu constituie decât analogii funcționale. Aceste podoabe au fost atribuite de către Zdeněk Váňa mediului slav⁵⁰, iar Alán Královánski le leagă de cultul agrar⁵¹. Aceeași opinie este susținută și de către Želiko Demo, care consideră că astfel de piese se leagă de culturile agrare și cultul fertilității⁵². Prezența lor în interiorul arcului Carpatic este pusă de către același arheolog pe seama influențelor venite din spațiul slavilor estici.

Podoabe ale brațelor

Sunt reprezentate de o singură piesă, anume un inel de deget, realizat prin torsionarea unor sârme de aur cu grosimea de 2,5 mm (Pl. 2/9). Capetele au fost ciocănite. Grosimea sa este de 6,0 mm, iar diametrul de 29 mm. Piesa cântărea 8,70 grame.

Acest tip de inele au avut o largă circulație în special spre sfârșitul secolului al X-lea și în cel de-al XI-lea, iar pe alocuri poate fi întâlnit și în cel de-al XII-lea. Materialele din care au fost realizate sunt destul de variate: aur (Dinogetia⁵³, Isacceia⁵⁴), dar și din cupru și argint. Cea mai mare răspândire a lor a fost în interiorul arcului Carpatic.

Monedele

Dintre monedele de aur păstrate în colecția Institutului de Arheologie cele mai timpurii sunt două nomisma histamenon, care poartă pe revers busturile împăraților Vasile II și Constantin VIII. Prima piesă a fost bătută, cel mai probabil, la începutul mileniului, în anii 1001-1005 (DOC III/2 1973, p. 619, clasa IVa), iar a doua în perioada 1005-1025 (DOC III/2 1973, p. 621, clasa VIa), potrivit cronologiei

⁴⁴ SIMONI 1996, p. 130, cat. nr. 191.

⁴⁵ DUMITRIU 2001, p. 112, taf. 80/1-12.

⁴⁶ MĂRGINEAN 2015, p. 165, 249, pl. 7/4-5.

⁴⁷ BLĂJAN 2006, p. 28, 116, nr. cat. 15, 16.

⁴⁸ TEODOR 1978, p. 78, 198, fig. 39/2.

⁴⁹ TEODOR 2003, p. 180-181, 191, fig. 4/1-2, p. 192, fig. 5/1-2.

⁵⁰ VĂŢA 1954, p. 58, 60.

⁵¹ MĂRGINEAN 2015, p. 123-124.

⁵² DEMO 2009, p. 480, fig. 37/2, p. 481-483. Vezi și RJABCEVA 2005, p. 112-122.

⁵³ DUMITRIU 2001, p. 104, taf. 56/2, taf. 57/6.

⁵⁴ DUMITRIU 2001, p. 108, taf. 72/1-2.

emisiunilor bizantine din catalogul colecției Dumbarton Oaks. Monedele de aur emise în numele împăraților Vasile II și Constantin VIII sunt întâlnite în mai multe tezaure sau descoperiri izolate din Dobrogea, cu observația că predomină exemplarele de tip nomisma tetarteron⁵⁵.

Cinci nomisma histamenon de același tip, cu Iisus Hristos pe avers și împăratul Constantin IX Monomahul pe revers, sunt datate larg, în anii 1042-1055 (DOC III/2 1973, p. 739-740, clasa II a-b). În Dobrogea, nomisma histamenon de la Constantin IX Monomahul au mai fost semnalate într-un tezaur descoperit la Dinogetia, în 1939⁵⁶, și izolat la Nufăru, jud. Tulcea⁵⁷, și Cobadin, jud. Constanța⁵⁸.

Patru nomisma histamenon din tezaurul de la Kalipetrovo puse în circulație în numele împăratului Constantin X Ducas în anii 1059-1067 se împart din punct de vedere iconografic în două tipuri care sugerează o succesiune cronologică: cu Iisus pe avers și împăratul pe revers (3 ex.) și cu Iisus pe avers și împăratul încoronat de Maica Domnului pe revers (1 ex.). Monedele de aur de la Constantin X Ducas sunt rare în Dobrogea, literatura numismatică reținând doar un exemplar găsit la Cloșca, jud. Tulcea⁵⁹.

Bine reprezentate în cadrul tezaurului de la Kalipetrovo sunt emisiunile de aur puse în circulație în timpul domniei împăratului Roman IV Diogenes (1068-1071). Toate cele 10 nomisma histamenon ilustrează pe revers încoronarea perechii imperiale (Roman și Evdochia) de către Iisus Hristos. Monedele de aur de la Roman IV Diogenes sunt rar întâlnite în Dobrogea, șase exemplare fiind semnalate în tezaurul descoperit în anul 1959, în timpul cercetărilor întreprinse în fortificația de la Dinogetia⁶⁰.

Din tezaurul de la Kalipetrovo provin șase nomisma histamenon de la Mihail VII având pe avers bustul lui Iisus Hristos binecuvântând și pe revers bustul împăratului ținând *labarum* și glob cruciger. Spre deosebire de emisiunile împăratului Roman IV, monedele de aur de la Mihail VII sunt mai bine reprezentate în Dobrogea: nouă nomisma histamenon în tezaurul descoperit în 1959 la Dinogetia⁶¹, un exemplar recuperat de la Mangalia⁶², o piesă descoperită într-o localitate necunoscută din sudul Dobrogei⁶³ și două nomisma tetarteron găsite la Păcuiul lui Soare (com. Ostrov, jud. Constanța)⁶⁴ și Noviodunum (Isaccea, jud. Tulcea)⁶⁵.

Cea mai recentă monedă din tezaurul de la Kalipetrovo este un hyperper de la Alexius I bătut după reforma monetară din 1092/1093 și atribuit atelierului din Thessalonic⁶⁶. Potrivit cataloagelor utilizate, moneda s-ar data larg, între anii

⁵⁵ VÎLCU 2009, p. 16-19.

⁵⁶ VÎLCU 2008, p. 87-96.

⁵⁷ MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2001, p. 224.

⁵⁸ CUSTUREA 2000, p. 136, nr. 25.

⁵⁹ MĂNUCU-ADAMEȘTEANU & POLL 1999, p. 343-346.

⁶⁰ MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2001, p. 216-217.

⁶¹ MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2001, p. 216-217.

⁶² VÎLCU 2009, p. 106, nr. 395.

⁶³ CUSTUREA 2000, p. 159, nr. VII.

⁶⁴ DIACONU 1983-1985, p. 433.

⁶⁵ OBERLÄNDER-TĂRNOVEANU 1996, p. 114, n. 10.

⁶⁶ DOC IV/1 1999, p. 220, varianta I, anii 1092/1093-1118.

1092/1093 și 1118, însă apartenența la emisiunile atelierului din Thessalonice indică mai degrabă baterea în anii de debut ai reformei⁶⁷. Numărul pieselor de la Alexius I din tezaurul de la Kalipetrovo a stârnit controverse în literatura de specialitate, deși în articolul inițial din anul 1931 a fost menționat un singur exemplar, de tip „Sabatier, nr. 1 (variantă)”. În anii '70 s-a presupus, fără temei, că au fost recuperate din tezaur două piese de la Alexius I⁶⁸. Pornind de la această informație, în anul 2003 a fost publicată o monedă din colecția George Severeanu, care nu apare în catalogul întocmit de Sabatier, dar este apropiată din punct de vedere iconografic de tipul 1⁶⁹. Autorul⁷⁰ a presupus că ar putea fi chiar moneda publicată în anul 1931⁷¹, deși nu există nici o însemnare care să ateste apartenența sa la tezaur. Verificarea materialului numismatic și a notei de inventar indică însă că moneda menționată de George Severeanu în anul 1931 este fără îndoială cea păstrată la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. În aceste condiții, presupunerea că hyperperul de la Alexius I aflat în prezent în colecția George Severeanu ar proveni din tezaurul de la Kalipetrovo nu se confirmă.

Hyperperul de la Alexius I aflat în colecția Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” rămâne cea mai recentă piesă recuperată de la Kalipetrovo, oferind informații prețioase în privința datei de încheiere a marelui tezaur. Observația privind baterea hyperperului în anii de început ai reformei monetare din 1092/1093 indică ascunderea tezaurului sub presiunea unor evenimente care au avut loc după acești ani, către sfârșitul secolului al XI-lea. În aceste condiții ascunderea tezaurului nu poate fi legată de consecințele victoriei bizantinilor asupra pecenegilor în bătălia de la Lebunion (1091). La câțiva ani după bătălia de la Lebunion documentele vremii vorbesc de un puternic atac al cumanilor care ar fi trecut Dunărea pe la Silistra⁷². Invasia cumanilor din anul 1094 a devastat o parte din Dobrogea și a înaintat în teritoriul controlat de bizantini până la Adrianopol. Cel mai probabil marele tezaur de monede și piese de podobă găsit la Kalipetrovo a fost ascuns în acest context⁷³. Dacă informația inițială privind dimensiunile tezaurului (circa 4 kg de monede, lingouri și bijuterii din metal prețios) este corectă, atunci posesorul a fost o persoană importantă a cărei soartă s-a pierdut în vâltoarea evenimentelor petrecute la Dunărea de Jos în ultimul deceniu al veacului al XI-lea. Remarcăm că, pentru perioada menționată, este singurul tezaur de asemenea anvergură semnalat până în prezent pe teritoriul Dobrogei. De altfel, descoperirile de monede de aur bizantine de la sfârșitul

---

⁶⁷ ILIESCU 1979, p. 14.

⁶⁸ ILIESCU 1979, p. 110, n. 9. Informația a fost preluată și la METCALF 1979, p. 105, n. 3.

⁶⁹ MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2003, p. 201, nr. 123, cu o discuție la p. 43. Vezi o primă publicare a monedei cu detalii la POENARU BORDEA & OCHEȘEANU 1991, p. 497, nr. 47, dar care nu menționează proveniența piesei.

⁷⁰ MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2003, p. 43.

⁷¹ SEVEREANU 1931, p. 390.

⁷² DIACONU 1978, p. 58.

⁷³ ILIESCU 1979, p. 15.

secolului al XI-lea și începutul secolului următor sunt rare atât pentru Dobrogea, cât și pentru Bulgaria de nord-est⁷⁴.

Prezența podoabelor confecționate din aur constituie un ajutor destul de bun pentru datarea tezaurului de la Kalipetrovo. Faptul că piesele care împodobeau capul sunt diferite, în sensul că nu aparțin unor perechi, poate să sugereze că ele au fost obținute în urma unui jaf. Ele sunt podoabe care aparțin noii mode din Imperiul Bizantin și care este observabilă de la finalul secolului al X-lea în părțile estice ale Balcanilor. Aceasta s-a răspândit spre vestul regiunii și a fost în uz până la începutul celui de-al XIII-lea.

Pandantivul lunulă este posibil să fi constituit o podoabă pentru gât cel mai probabil și să fi fost purtată fie atârnată pe un șnur, fie să fi făcut parte dintr-un colier de mărgele. Deși în general se consideră că sunt piese care în această perioadă pot fi mai degrabă legate de influențe venite din mediul est slav, acest exemplar pare a fi un produs al unui atelier bizantin, dacă avem în vedere modul său de decorare, anume în tehnica granulației și filigranului.

Cronologia lor nu oferă discrepante majore comparativ cu data emiterii monedelor. Faptul că unele exemplare de podoabe pot avea o cronologie diferită de la un sit la altul, se datorează perioadei mai lungi de utilizare a acelor modele, dar și de momentul la care au pătruns într-o comunitate sau alta. Lipsa monedelor în asociere cu podoabe sau accesorii vestimentare în cele mai multe complexe funerare în spațiul sud-dunărean, în secolele XI-XII, îngreunează destul de mult elaborarea unei cronologii mai fine a artefactelor, comparativ cu interiorul arcului Carpatic în aceeași perioadă.

CATALOGUL MONEDELOR

VASILE II ȘI CONSTANTIN VIII (976-1025)

Constantinopol

Nomisma histamenon

Av. +IhSXPSREXRCϞNANTIHM

Descriere: Iisus Hristos (bust), cu nimb cruciger, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile în stânga; ⚔ în fiecare braț al crucii din nimb.

Rv. +bASILCCONSTANTINbR

Descriere: Busturile lui Vasile II și Constantin VIII ținând o cruce patriarhală. *Manus Dei* deasupra lui Vasile II.

DOC III/2 1973, p. 619, clasa IVa, anii 1001 (?) - 1005 (?).

BNP 1970, p. 607, tip 3b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 617.

1. AV; ⚔; 4,36 g; 25 mm; inv. 188 (718/1).

Av. +IhSXISREXRCϞNANTIHm

⁷⁴ Vezi descoperirile monetare la OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 1992, p. 41-60; CUSTUREA 2000; MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2001; VALERIEV 2009, p. 654-662; CUSTUREA & TALMAȚCHI 2011.

Descriere: Ca mai sus, dar fără puncte în fiecare braț al crucii din nimb și cu două semiluni în partea superioară.

Rv. +bASILCCOh . . . AhTibR

Descriere: Ca mai sus, dar cruce simplă.

DOC III/2 1973, p. 621, clasa VI a, anii 1005-1025.

BNP 1970, p. 608, tip 4.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 621.

2. AV; ↓; 4,39 g; 25 mm; inv. 189 (718/2).

CONSTANTIN IX (1042-1055)

Constantinopol

Nomisma histamenon

Av. +hISXISREX – REϢNANTihM

Descriere: Iisus Hristos cu nimb cruciger, așezat pe un tron cu spătar în formă de liră, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile cu mâna stângă.

Rv. + CΩ ... – ANTh – . . . ILEϢSRM

Descriere: Bustul lui Constantin IX, din față, cu *stemma*, purtând *sakkos* și *loros* cu *maniakion*, ține *labarum* și glob cruciger.

DOC III/2 1973, p. 739-740, clasa II a-b, anii 1042-1055.

BNP 1970, p. 632, tip 2.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 641.

3. AV; ↓; 4,41 g; 28,5 × 26 mm; inv. 191 (718/4).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. +CΩ ... τ – ANTh – bASILEϢSRM

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 739-740, clasa II a-b, anii 1042-1055.

BNP 1970, p. 632, tip 2.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 642.

4. AV; ↓; 4,41 g; 27 mm; inv. 192 (718/5).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. ... – ANTh – bASIL ... SRM

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 739-740, clasa II a-b, anii 1042-1055.

BNP 1970, p. 632, tip 2.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 643.

5. AV; ↓; 4,41 g; 28 × 25 mm; inv. 194 (718/7).

Av. +Ih ... SREX – REϢNANTihM

Descriere: Ca mai sus.

Rv. + CΩNST – ANτ – bASILE...

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 739-740, clasa II a-b, anii 1042-1055.

BNP 1970, p. 632, tip 2.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 645.

6. AV; ↓; 4,36 g; 28,5 × 25 mm; inv. 193 (718/6).

Av. +IhSX ...REX – REϢNANTIHm

Descriere: Ca mai sus.

Rv. + CWNST-ANTh – bASILEϢSRM

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 739-740, clasa II a-b, anii 1042-1055

BNP 1970, p. 632, tip 2.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 646.

7. AV ↓ 4,33 g; 28,5 × 23,5 mm; inv. 190 (718/3).

CONSTANTIN X (1059-1067)

Constantinopol

Nomisma histamenon

Av. +IhSXISREX – REϢNANTINm

Descriere: Iisus Hristos cu nimb cruciger, așezat pe un tron cu spătar ornat cu perle, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile cu mâna stângă.

Rv. +KWNRAϢ,Λ' – OΔOVKAC

Descriere: Constantin X în picioare pe estradă, cu *stemma*, purtând *sakkos* și *loros* cu *maniakion*, ține *labarum* și glob cruciger.

DOC III/2 1973, p. 767, clasa I a, anii 1059-1067.

BNP 1970, p. 642, tip 1 a.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 654.

8. AV; ↓; 4,34 g; 26,5 × 23,5 mm; inv. 197 (718/10).

Av. +IhSXIFREX – RCINANT,hIm

Descriere: Ca mai sus.

Rv. +KWNRAϢ – OΔOVKAC

Descriere: Ca mai sus, dar *labarum* cu o globulă pe hastă.

DOC III/2 1973, p. 768, clasa I b, anii 1059-1067.

BNP 1970, p. 642, tip 1 b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 655.

9. AV; ↓; 4,36 g; 26,5 × 23,5 mm; inv. 195 (718/8).

Av. +Ih ...REX – RCINANT,hIm

Descriere: Ca mai sus.

Rv. +KWN ...CA – OΔOVKAC

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 768, clasa I b, anii 1059-1067.

BNP 1970, p. 642, tip 1 b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 656.

10. AV; ↓; 4,35 g; 25 mm; inv. 196 (718/9).

Av. +IhSIXSRCX – REϢNANTIH+

Descriere: Iisus Hristos cu nimb cruciger, așezat pe un tron cu spătar în formă de liră, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile cu mâna stângă.

Rv. +KΩNRAC – ΟΔΟVKAC

Descriere: Constantin X (în stânga), cu *stemma*, purtând *sakkos* și *loros* cu *maniakion*, ținând glob cruciger, încoronat de Maica Domnului (în dreapta), nimbata, cu *stola* și *maphorion*; Μ̄ (sus) și Θ (în dreapta); 4 puncte pe *loros*.

DOC III/2 1973, p. 769-770, clasa II, anii 1059-1067.

BNP 1970, p. 643, tip 2.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 657.

11. AV; ↓; 4,39 g; 26,5 × 23,5 mm; inv. 198 (718/11).

ROMAN IV (1068-1071)

Constantinopol

Nomisma histamenon

Av. KΩN – MX – ANΔ

Descriere: Mihail VII (în mijloc), Constantin (în stânga) și Andronic (în dreapta), purtând *sakkos* și *loros* cu *maniakion*, cu *stemma*, fiecare pe o estradă; Mihail VII ține *labarum* și *akakia*; Constantin și Andronic țin fiecare un glob cruciger și *akakia*.

Rv. ...MANS – CVAKAI...

Descriere: Iisus Hristos cu nimb cruciger, purtând *stola* și *kolobion*, pe o estradă (în mijloc), îi încoronează pe Roman IV (în stânga) și Evdochia (în dreapta), ambii purtând *sakkos* și *loros* cu *maniakion* și ținând fiecare un glob cruciger; sus ῙC (în stânga) și Χ̄C (în dreapta).

DOC III/2 1973, p. 789-790, clasa I, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 649, tip a.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 661.

12. AV; ↘; 4,39 g; 26,5 mm; inv. 199 (718/12).

Av. KΩN – MX – ANΔ

Descriere: Ca mai sus, dar o singură estradă.

Rv. +IΩMAN – CVAKAM•

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 662.

13. AV; ↓; 4,45 g; 26,5 × 25,5 mm; inv. 206 (718/19).

Av. KΩN – MX – ANΔ

Descriere: Ca mai sus.

Rv. +IΩMA – ...

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 664.

14. AV; ↓; 4,41 g; 27,5 × 24,5 mm; inv. 207 (718/20).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Descriere: Rv. Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 665.

15. AV; ♪; 4,40 g; 28 × 24,5 mm; inv. 208 (718/21).

Av. Ca mai sus.

Rv. +IΩMAX – CVΔ ...

Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 666.

16. AV; ♪; 4,40 g; 27 × 25,5 mm; inv. 204 (718/17).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. +PΩMA – ...

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 667

17. AV; ♪; 4,33 g; 26,5 × 24 mm; inv. 202 (718/15).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Descriere: Rv. Ca mai sus, dar legenda ilizibilă.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 668.

18. AV; ♪; 4,33 g; 28 × 24,5 mm; inv. 201 (718/14).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. +IΩMAN – CV...

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 669.

19. AV; ♪; 4,33 g; 27,5 × 24 mm; inv. 205 (718/18).

Av. KΩN – MI – ANΔ

Descriere: Ca mai sus.

Rv. +IΩMANS – CVΔKIII

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 670.

20. AV; ↓; 4,41 g; 26,5 × 25 mm; inv. 200 (718/13).

Av. ΚΩΠ – MI – ANΔ

Descriere: Ca mai sus.

Rv. ... – CVΔKΛIS

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 790-791, clasa II, anii 1068-1071.

BNP 1970, p. 650, tip b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 671.

21. AV; ↓; 4,36 g; 30 × 26 mm; inv. 203 (718/16).

MIHAIL VII (1071-1078)

Constantinopol

Nomisma histamenon

Descriere: Av. Iisus Hristos (bust), cu nimb cruciger, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile în stânga; în câmp $\overline{\text{IC}}$ (în stânga) și $\overline{\text{XC}}$ (în dreapta); 5 puncte în fiecare braț al crucii din nimb; Evangheliile ornate cu 9 puncte.

Rv. +MIX – AHA – PACIAE

Descriere: Mihail VII (bust), din față, purtând *loros* cu *maniakion*, cu *stemma*, ține *labarum* și glob cruciger; 7 perle pe *maniakion*.

DOC, III, 2, p. 805-806, clasa II d, anii 1071-1078.

BNP 1970, p. 654, 6-7, tip (1) b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 677.

22. AV; ↓; 4,37 g; 30 × 27 mm; inv. 212 (718/25).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. +MIX – ΔHA – PACIA...

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 805-806, clasa II d, anii 1071-1078.

BNP 1970, p. 654, tip (1) b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 678.

23. AV; ↓; 4,41 g; 31,5 × 29,5 mm; inv. 210 (718/23).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. +MIX – AHA – PACIAOΔ

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 805-806, clasa II d, anii 1071-1078.

BNP 1970, p. 654, tip (1) b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 679.

24. AV; ↓; 4,38 g; 29 × 27,5 mm; inv. 211 (718/24).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. +MIX – AHA – PACIA...

Descriere: Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 805-806, clasa II d, anii 1071-1078.

BNP 1970, p. 654, tip (1) b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 681.

25. AV; ↓; 4,36 g; 28 × 26,5 mm; inv. 213 (718/26).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Descriere: Rv. Ca mai sus.

DOC III/2 1973, p. 805-806, clasa II d, anii 1071-1078.

BNP 1970, p. 654, tip (1) b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 682.

26. AV ↓ 4,34 g; 27,5×26,5 mm; inv. 214 (718/27).

Descriere: Av. Ca mai sus.

Rv. +MIX – AHA – RACI...Λ

Descriere: Ca mai sus, dar 6 perle pe *maniakion*.

DOC III/2 1973, p. 805-806, clasa II d, anii 1071-1078.

BNP 1970, p. 654, tip (1) b.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 684.

27. AV; ↓; 4,41 g; 29,5 × 26,5 mm; inv. 209 (718/22).

ALEXIUS I (1081-1118)

Thessalonic

Hyperper

Av. +KERO – HΘEI

Descriere: Iisus Hristos cu nimb cruciger, așezat pe un tron fără spătar, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând Evangheliile cu mâna stângă; în câmp, sus, $\overline{\text{IC}}$ (în stânga) și $\overline{\text{XC}}$ (în dreapta).

Rv. A / ΔE / ΣI / Ω / ΔEC / ΠO / T (în stânga) T / Ω / K / O / MNH / N / Ω (în dreapta).

Descriere: Alexios I, din față, cu *stemma*, ține *labarum* și un glob cruciger; deasupra, în dreapta, *Manus Dei*.

DOC IV/1 1999, p. 220, varianta I, anii 1092/1093-1118.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE 2006, nr. 690.

28. AV; ↓; 4,48 g; 28 × 26 mm; inv. 215 (718/28).

BIBLIOGRAFIE

BÁLINT 1991 – C. Bálint, *Südungarn im 10. Jahrhundert*, Budapesta, 1991.

BEJAN & MARE 1997 – A. Bejan, M. Mare, *Dudeștii Vechi-Pusta Bucova. Necropola și morminte de înhumăție din secolele VI-XII (I)*, *Analele Banatului* s. n. 5 (1997), p. 139-158.

BIKIĆ 2010 – V. Bikić, *Vizantijski nakit u Srbiji. Modeli i nasleđe*, Beograd, 2010.

BLĂJAN 2006 – M. Blăjan, *Alba Iulia - „Stația de Salvoare” (campaniile 1980-1981)*, 15-16. *Pandantiv*, în: H. Ciugudean, Z. K. Pinter, G. T. Rustoiu (eds.), *Habitat-Religie-Etnicitate: descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania, Catalog de expoziție*, Alba Iulia, 2006, p. 26, 28.

BNP 1970 – C. Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale*, II, Paris, 1970.

BORISOV 1989 – B. D. Borisov, *Djadovo. Bulgarian, Dutch Japanese Expedition. 1. Mediaeval Settlement and Necropolis (11th-12th Century)*, Tokyo, 1989.

ČEČUK & DORN 1967 – B. Čečuk, A. Dorn, *Starohrvatska nekropola u Daraž Bošnjacimakod Županje*, Arheološki Radovi i Rasprave 4-5 (1967), p. 395-415.

CUSTUREA 2000 – G. Custurea, *Circulația monedei bizantine în Dobrogea (secolele IX-XI)*, Constanța, 2000.

CUSTUREA & TALMAȚCHI 2011 – G. Custurea, G. Talmațchi, *Repertoriul tezaururilor monetare din Dobrogea*, Constanța, 2011.

DEMO 2009 – Ž. Demo, *Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture: Vukovar-Lijeve Bara (X-XI. stoljeće)*, I, Zagreb, 2009.

DIACONU 1978 – P. Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, București, 1978.

DIACONU 1983-1985 – P. Diaconu, *Monede rare descoperite la Păcuiul lui Soare, jud. Constanța*, BSNR 77-79/131-133 (1983-1985), 1986, p. 433-436.

DIACONU & VÎLCEANU 1972 – P. Diaconu, D. Vâlceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină, I*, București, 1972.

DIACONU & BARASCHI 1977 – P. Diaconu, S. Baraschi, *Păcuiul lui Soare. Așezarea medievală (secolele XIII-XV)*, II, București, 1977.

DOC III/2 1973 – Ph. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, vol. III/2, Basil I to Nicephorus III (867-1081), Washington, 1973.

DOC IV/1 1999 – M. Hendy, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, vol. IV/1, Alexius I to Alexius V (1081-1204), Washington, 1999.

DUMITRIU 2001 – L. Dumitriu, *Der Mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.-15. Jahrhundert*, București, 2001.

DUȚU 2021 – A. Duțu, *Severeanu George*, în: V. Spinei, D. N. Rusu (coord.), *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc*, vol. V, Suceava, 2021, p. 64-65.

FILOV 1912 – B. Filov, *Novootkriti starini*, Izvestija BAD 3 (1912), p. 328-339.

FILOV 1914 – B. Filov, *Novootkriti starini*, Izvestija BAD 4 (1914), p. 278-293.

ILIESCU 1969 – O. Iliescu, *L'hyperpère byzantin au Bas Danube du XIe au XVe siècle*, RÉSEE 7/1 (1969), p. 109-119.

ILIESCU 1979 – O. Iliescu, *Premières apparitions au Bas-Danube de la monnaie réformée d'Alexis Ier Commène*, ÉBPB 1 (1979), p. 9-17.

IONIȚA 2005 – A. Ioniță, *Spațiul dintre Carpații Meridionali și Dunărea Inferioară în secolele XI-XIII*, București, 2005.

KOVÁCS 1991/1992 – L. Kovács, *A Móra Ferenc Múzeum néhány régi, 10–11. századi leletanyagáról: Oroszlámos, Horgos, Majdán, Rábé, (Csóka)*, A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1991/1992, nr. 1, p. 37-74 și planșele.

LUKÁCS 1998 – A. Lukács, *Tezaurul de la Streza-Cârțișoara (jud. Sibiu)*, SCIVA 49/2 (1998), p. 145-156.

MARJANOVIĆ-VUJOVIĆ 1984 – G. Marjanović-Vujović, *Trnjane. Srpska nekropola (kraj XI - početak XIII veka)*, Monografija Narodnog Muzeja 4, Beograd, 1984.

MĂNUCU-ADAMEȘTEANU & POLL 1999 – Gh. Mănucu Adameșteanu, I. Poll, *O monedă de aur de la Constantin X descoperită în Dobrogea*, Pontica 32 (1999), p. 343-346.

MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2001 – Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Istoria Dobrogei în perioada 969-1204. Contribuții arheologice și numismatice*, București, 2001.

MĂNUCU-ADAMEȘTEANU 2003 – Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Monede bizantine din colecțiile Muzeului Municipiului București*, București, 2003.

MĂRGINEAN 2015 – F. Mărginean, *Arheologie funerară la Mureșul de Jos (secolele X-XI)*, Cluj-Napoca, 2015.

METCALF 1979 – D. M. Metcalf, *Coinage in South-Eastern Europe 820-1396*, Londra, 1979.

NICOLAE 2001 – E. Nicolae, *Un dirhem din secolul al X-lea descoperit la Iacobeni, com. Vlădeni, jud. Iași*, în: E. Nicolae (red. resp.), *Simpozion de numismatică dedicat împlinirii a patru secole de la prima unire a românilor sub Mihai voievod Viteazul, Chișinău, 28-30 mai. Comunicări. Studii și note*, București, 2001, p. 95-102.

OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU 1992 – E. Oberländer-Târnoveanu, *Numismatic and Historical Remarks on the Byzantine Coin Hoards from the 12th Century at the Lower Danube*, RÉSEE 30/1-2 (1992), p. 41-60.

OBERLÄNDER-TARNOVEANU 1996 – E. Oberländer-Târnoveanu, *Monnaies byzantines des VIIe-Xe siècles découvertes à Silistra dans la collection de l'Académicien Péricle Papahagi conservées au cabinet de médailles du Musée National d'Histoire de Roumanie*, CN 7 (1996), p. 97-127.

OȚA, OȚA & NICULESCU 2015 – S. Oța, L. Oța, Gh. Niculescu, *Items Discovered during the 1983 Campaign in the Workshop no. 3 from the Fortification of Cladova (Comm. of Paulis, Arad County)*, Ziridava. *Studia Archaeologica* 29 (2015), p. 247-274.

OȚA 2021 – S. Oța, *Treasures with medieval items of Byzantine tradition, discovered inside the Carpathian Arch (Romanian and Serbian territory) from 13th-14th centuries*, *Studia Academica Șumenensia (The Northern Balkans between East and West in 6th-15th century)*, 8 (2021), p. 99-143.

PARÁDI 1975 – N. Parádi, *Pénzekkel keltezett XIII. Századi ékszerek. Nyáregyháza-Pusztapótharaszti kincslelet*, FA 26 (1975), p. 119-159.

POENARU BORDEA & OCHEȘEANU 1991 – Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, *Monedele de aur romane și bizantine din colecția Maria și dr. George Severeanu*, Peuce 10 (1991), p. 485-495.

RADIČEVIĆ 2000 – D. Radičević, *Srednjovekovno srpsko groblje na lokalitetu Guševac u Mrčajevcima*, *Zbornik Radova Narodnog Muzeja* 30 (2000), p. 61-109.

RADIČEVIĆ 2003 – D. Radičević, *Arheološka nalazišta X-XI veka u Čačaku i okolini*, *Glasnik Srpskog Arheološkog Društva* 19 (2003), p. 223-247.

RJABCEVA 2005 – S. Rjabceva, *Drevnerusskij juvelirnyj ubor. Osnovnye tendencii formirovanija*, Sankt Peterburg, 2005.

SEVEREANU 1931 – G. Severeanu, *Tezaurul din Kalipetrovo (Silistra)*, în: *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, p. 388-395.

SIMONI 1996 – K. Simoni, *Ranosrednjovjekovna zbirka*, în: D. Balen, Z. Dukat (eds.) *Muzeopis...1846-1996*, Zagreb, 1996, p. 123-136.

SPINEI 1985 – V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X-XIII. Români și turanici*, Iași, 1985.

ȘTEFAN et alii 1967 – Gh. Ștefan, I. Barnea, M. Comșa, E. Comșa, *Dinogetia. I. Așezarea feudală timpurie de la Bisericuța-Garvăn*, București, 1967.

STANOJEV 1989 – N. Stanojev, *Nekropole X-XV veka u Vojvodini*. 712 Kataloških jedivica, Novi Sad, 1989.

TĂTULEA 1981 – C. M. Tătulea, *Cercetări în cimitirul medieval de la Portărești, județul Dolj, Oltenia*. Studii și Comunicări. *Istorie, Etnografie, Științele Naturii* 3 (1981), p. 47-60.

TEODOR 1978 – D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași, 1978.

TEODOR 2003 – D. Gh. Teodor, *Tezaurul de la Răducăneni-Iași*, în: *Spațiul carpatodunăreano-pontic în mileniul marilor migrații*, Buzău, 2003, p. 177-195.

VALERIEV 2009 – I. Valeriev, *The Treasure of Golden Byzantine Coins from Professor Ishirkovo, Silistra Region, Pontica* 42 (2009), p. 654-662.

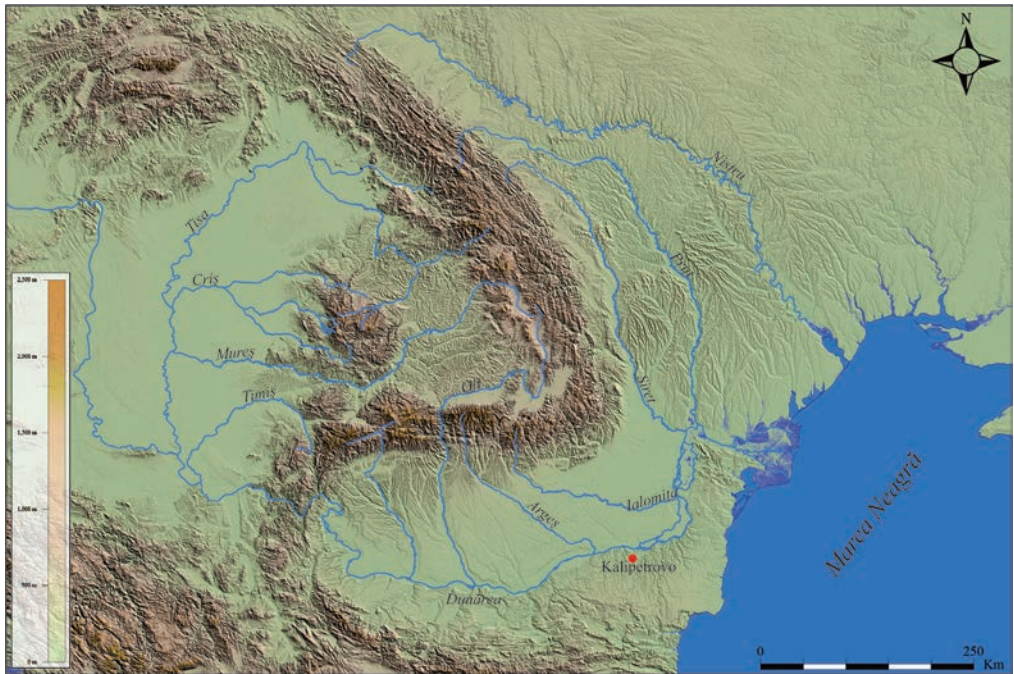
VÁŇA – Z. Váňa, *Mad'aři a Slované ve světle archeologických nálezů X.-XII. století*, Slovenska Archeologia 2(1954), p. 51-104.

VÎLCU, ISVORANU & NICOLAE – A. Vîlcu, Th. Isvoranu, E. Nicolae, *Les monnaies d'or de l'Institut d'Archéologie de Bucarest*, Wetteren, 2006.

VÎLCU 2008 – A. Vîlcu, *Monnaies byzantines d'or du trésor découvert à Dinogetia en 1939*, CCDJ 26 (2008), p. 87-96.

VÎLCU 2009 – A. Vîlcu, *Les monnaies d'or de la Bibliothèque de l'Académie Roumaine. II. Monnaies byzantines*, Wetteren, 2009.

WEISSKIRCHER 1935 – R. Weisskircher, *Gelfund in Hamlesch*, Siebenbürgische Vierteljahrsschrift 58/3 (1935), p. 229-237.

Pl. 1. Harta cu amplasarea localității Kalipetrovo.

Pl. 1. Map with location of Kalipetrovo.

Pl. 2. 1-2. Fragmente de bară de aur; 3. Verigă de cercei; 4-5. Verigi de păr; 6-8. Cercei; 9. Inel din sârme torsionate; 10. Pandantiv lunulă (fără scară; după Severeanu 1931).

Pl. 2. 1-2. Gold bar fragments; 3. Earring link; 4-5. Hair links; 6-8. Earrings; 9. Twisted wire ring; 10. Moon pendant (without scale; according to Severeanu 1931).

Pl. 3. Monede de aur bizantine din tezaurul descoperit la Kalipetrovo.
Pl. 3. *Byzantine gold coins from the hoard discovered at Kalipetrovo.*

Pl. 4. Monede de aur bizantine din tezaurul descoperit la Kalipetrovo.
Pl. 4. *Byzantine gold coins from the hoard discovered at Kalipetrovo.*

Pl. 5. Monede de aur bizantine din tezaurul descoperit la Kalipetrovo.
Pl. 5. *Byzantine gold coins from the hoard discovered at Kalipetrovo.*